

Κύκλος Διαδικτυακών Επιμορφωτικών Διαλέξεων

«Σύγχρονες πρακτικές διδασκαλίας πτυχών της γραμματικής με βάση τα πορίσματα της σύγχρονης γλωσσολογικής έρευνας»

24/1/2024, 18.30-20.00

Ασημάκης Φλιάτουρας, Επίκ. Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο
Θράκης

“Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη ελληνική: θεωρία και διδακτική προοπτική”

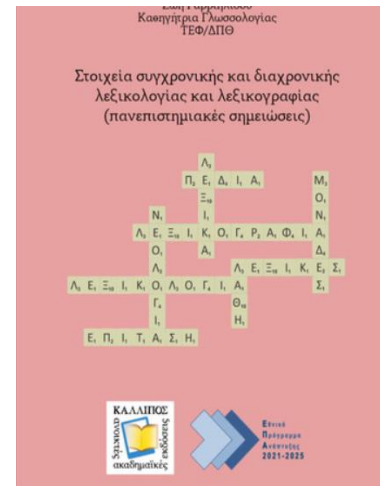
ΤΟ ΛΟΓΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΝΕ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΦΛΙΑΤΟΥΡΑΣ

Επίκουρος Καθηγητής Ιστορικής Γλωσσολογίας
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας, Δ.Π.Θ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

https://repository.kallipos.gr/browse?type=author&value=Fliatouras%2C+Asimakis&value_lang=en

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΦΑΙΛΑΤΟΥΡΑΣ
ANNA ANASTASIAΔΗ ΣΥΜΠΩΝΙΑΗ
(ΣΠΙΜΕΛΕΙΑ)

Από τον οίκο στο σπίτι και παναπάνω...

ΤΟ ΛΟΓΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Θεωρία • Ιστορία • Εφαρμογή

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

- ✓ Έχει **γλωσσική ποικιλία** (ετερογένεια): γεωγραφική, κοινωνική, υφολογική
- ✓ Περιλαμβάνει τη **νόρμα** (κεντρικό σύστημα) και την **περιφέρεια**.
- ✓ Η **ελληνική** έχει **σημαντική ποικιλία** λόγω της πλούσιας διαχρονίας και του γλωσσικού ζητήματος που οδήγησε στην κοινωνική διγλωσσία του 19ου αι. (καθαρεύουσα-δημοτική).
- ✓ **Τμήμα της περιφέρειας** ως προϊόν της φυσικής και τεχνητής διαχρονίας είναι το **λόγιο** επίπεδο.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρας 2004, 2019)

- Ως λόγιο επίπεδο ορίζεται η κυρίως **περιφερειακή και πραγματολογικά /κοινωνιογλωσσολογικά** προσδιοριζόμενη **ανταγωνιστική χρηστική ζώνη ποικιλίας** της σύγχρονης ΚΝΕ ως αποτέλεσμα της μεταδιμορφικής σύζευξης της δημοτικής με στοιχεία της καθαρεύουσας και της λόγιας παράδοσης, η οποία διατρέχει όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης (φωνολογία, μορφολογία, σημασιολογία, σύνταξη) και το λεξιλόγιο.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρας 2019)

- **Διαχρονικό:** κληρονόμηση/επαναφορά στοιχείων από το γλωσσικό παρελθόν, ως αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη, που συγχρονικά ερμηνεύεται ως **απολιθωματική απόκλιση** (κατά βάση γραμματική και λεξηματική) **μορφή αρχαιοπρέπειας**, και
 - **Πρωτίστως το χρηστικό:** εκπροσώπηση του υψηλού/τυπικού επιπέδου, σε συγκεκριμένα κειμενικά είδη, κυρίως επίσημα και γραπτού λόγου, λ.χ. διοικητικό, νομικό, επιστημονικό/ακαδημαϊκό λόγο κλπ., και με συγκεκριμένη προθετικότητα, όπως ένδειξη αρχαιομάθειας, γόητρο/κύρος, επιδειξιομανία κλπ.
- ⇒ Το λόγιο στοιχείο είναι το **επίσημο αρχαιοπρεπές (υπώνυμο του υψηλού επιπέδου χρήσης)**, λ.χ. *θεός και πατέρας vs. δόξα τω Θεώ και πατρός, παρακαλώ να έρθετε στη γραμματεία vs. παρακαλείσθε, όπως προσέλθετε στη ρεσεψιόν.*

ΠΡΟΛΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ (Fliatouras & Sampanis 2021)

- Προκύπτει με δύο ρυθμιστικούς τρόπους:
- **Παράστρωμα:** διαχρονική κληρονόμηση από την ΕΚ κ.ε., κυρίως μέσω της γλώσσας της διοίκησης, του υψηλού προφορικού/ γραπτού λόγου και της εκκλησιαστικής γλώσσας ως αποτέλεσμα του αττικισμού και της σχιζογλωσσίας, λ.χ. *θύρα, πόρτα, οίκος* (βλ. και Manolessou 2014).
- **Επίστρωμα:** επανεισαγωγή στοιχείων λόγω της προτυποποίησης της ΑΕ, όπως στους διεθνισμούς της ορολογίας, λ.χ. *osteoarthritis > οστεοαρθρίτιδα* (βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1994, 1997), και της καθαρεύουσας, λ.χ. *λεωφορείο* ως απόδοση του αγγλικού *bus* (βλ. μεταξύ άλλων Browning [1969] 2008· Papanastasiou 2010).

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρας 2004, 2019)

- Το λόγοι είναι **διαβαθμιζόμενο** βάσει ενός συνεχούς +/-λόγιο με τη νόρμα στο κέντρο ως την ουδέτερη ζώνη και τους πόλους +λόγιο και -λόγιο εκατέρωθεν.

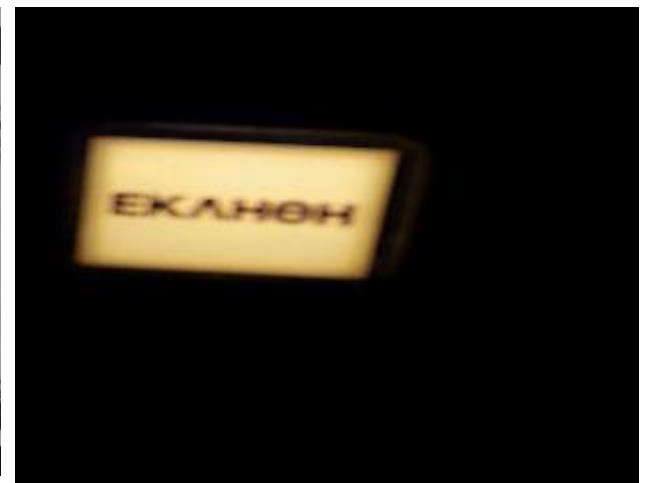
ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ (Φλιάτουρας 2018)

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΧΡΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Διοικητικό/νομικό λεξιλόγιο	ο κάτωθι υπογεγραμμένος, παρ' αρείω πάγω
Επιγραφές/ταμπέλες	Κυανούς/Ερυθρός Σταυρός, ωθήσατε/έλξατε
Τοπωνύμια και επώνυμα	Δουκίσσης Πλακεντίας, οδός Ερμού, κ. Αγγέλου
Ορολογία	αιθαλής, τεθλασμένη, οστεοαρθρίτιδα
Εκκλησιαστική γλώσσα	Χριστός Ανέστη (στην Ανάσταση)
Επίσημη στρατιωτική ορολογία	αλτ, τις ει;
Εμπορική γλώσσα	άνθος αραβοσίτου, εν Ελλάδι
Επίσημες ανακοινώσεις	η αμαξοστοιχία εισέρχεται στον σταθμό του Πλατέος

ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΝΤΑΞΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

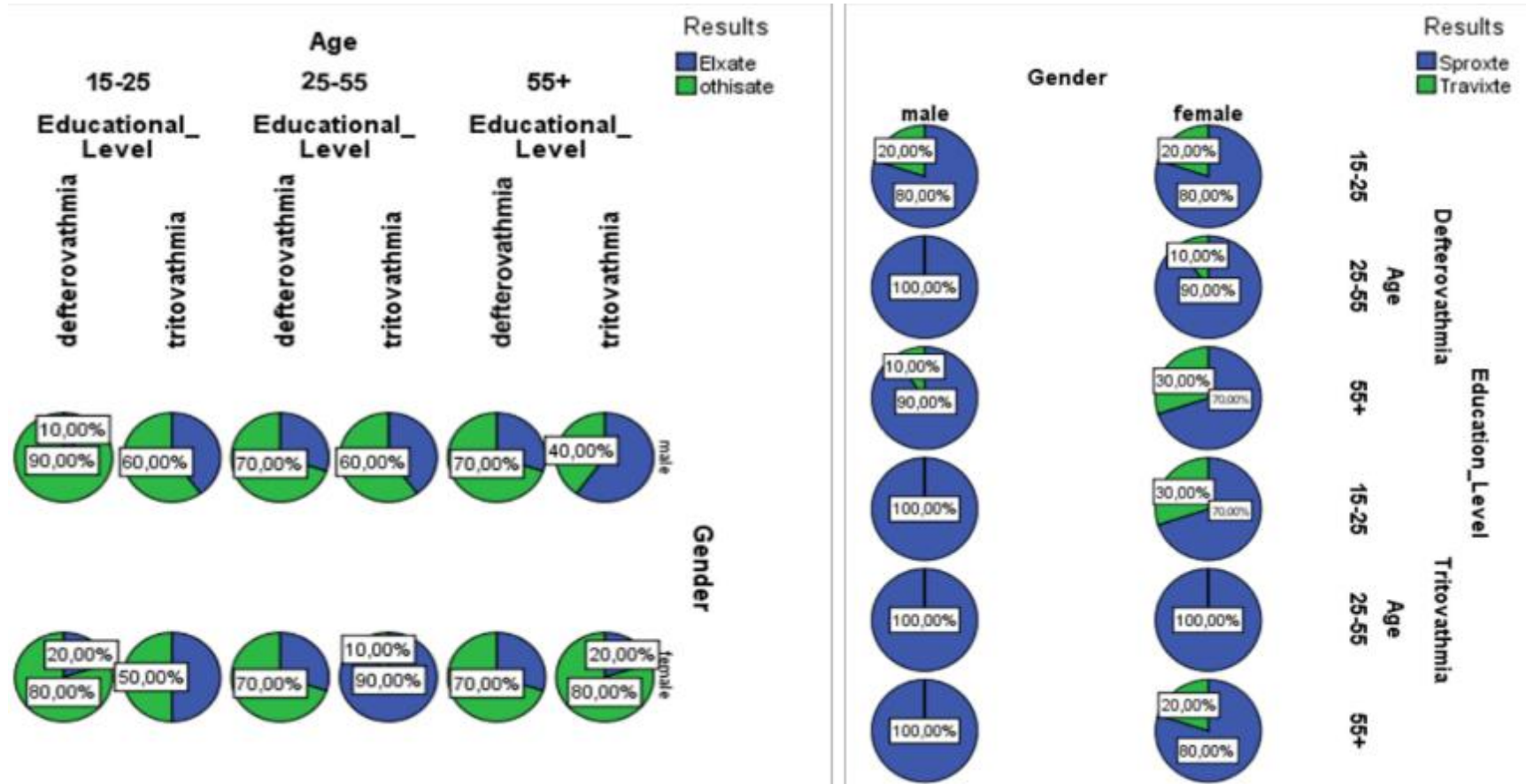
ΤΖΕΛΗΔΑ Μ. ΑΧΜΕΤ
ΙΑΤΡΟΣ
Τηλ. Ιατρ. 25310 26858
Οικ. 25310 21671
Οικ. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ 3 Α
1ος ΟΡΟΦΟΣ

Μεζεδάκια

1. Τσος	1.50
2. Τσος special	2.00
3. Πατατοκέφτε	2.50
4. Ντάκος κρητικός	2.50
5. Σφουβ	3.20
με πατάτες	4.00
6. ΜΕ.ΡΙΚΙ σφουβ	4.80
7. Ποικιλία κρεστοεφαριδιών	4.80

ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ (Φλιάτουρας κ.ά. 2021)

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ (Φλιάτουρας 2022)

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Ορολογία	σειριακή θύρα
Μεταφραστικά δάνεια	πληκτρολόγιο, διαδίκτυο
Παικτική γλώσσα	Φατσέικα: εκ του παντόθεν (Φλιάτουρας & Κούκος, 2020), λογοπαίγνια: της κοινής γυναικός εκδιδομένης το επί χρήμασι σιδηρούν κιγκλίδωμα
Ορθογραφία/Αλλομορφία	πενθήμερη, διώροφος, ποδήλατο (Παπαναστασίου, 2008)
Αναδιατύπωση	ουδόλως, για να το πω αρχαιοπρεπώς... (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2020)
Ορθοφημισμός/ Ευφημισμός/	συνουσιασμός, καλλίπυγος, ιερόδουλη (Καμηλάκη, 2019)
Επίσημος λόγος (λ.χ. στο πρωτόκολλο)	της κοσμήτορος, της αντιπρυτάνεως

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ (Παναγιώτου & Φλιάτουρας 2019)

- Στη συγχρονία έχει τρεις άξονες λειτουργίας με βάση ένα συνεχές θέσει, πλέον, ιδεολογικής χρήσης:
- **Συστημικό:** διακριτική λειτουργία, με αποτέλεσμα την εισαγωγή στη ζώνη της νόρμας και τη σημαντική αποσύνδεση από την ιδεολογική χρήση, λ.χ. *ψηφίζω την αριστερά*
- **Υφολογικό:** λόγια/μη λόγια ποικιλία, όπου η επιλογή του τύπου προκύπτει, συχνά υπόρρητα ιδεολογικά, με βάση τις επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας και το ύφος, λ.χ. *εστάλη/στάλθηκε*, και
- **Αμιγώς ιδεολογικό:** υπερδιορθωτικοί έκτοποι ή διαχρονικοί τύποι με τη μορφή της νεοκαθαρεύουσας, λ.χ. *της Αργυρούς* αντί *της Αργυρώς*, ή του νεοαττικισμού, λ.χ. *της Σαπφούς* αντί *της Σαπφώς*, σε λέξεις κυρίως χαμηλής συχνότητας που χρησιμοποιούνται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, κυρίως για λόγους γοήτρου (βλ. και Παντελίδης 2012, Κριμπάς 2019).

ΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗ ΝΕ (Φλιάτουρας κ.ά. 2019)

ΕΛΛΑΔΑΣ		ΕΛΛΑΔΟΣ	
μέσω Ελλάδας	16	μέσω Ελλάδος	5
ώρα Ελλάδας	175	ώρα Ελλάδος	72
Βόρειας Ελλάδας	153	Βορείου Ελλάδος	223
Τράπεζα της Ελλάδας	4	Τράπεζα της Ελλάδος	125
Κεντρικής Ελλάδας	28	Κεντρικής Ελλάδος	113
εκτός Ελλάδας	88	εκτός Ελλάδος	120
Εθνική Ελλάδας	18	Εθνική Ελλάδος	29
σχέση Ελλάδας	9	σχέση Ελλάδος	2
Εκκλησία της Ελλάδας	62	Εκκλησία της Ελλάδος	118
πρωταθλητής Ελλάδας	30	πρωταθλητής Ελλάδος	9
κύπελλο Ελλάδας	62	κύπελλο Ελλάδος	31
Τεχν. Επιμελητήριο Ελλάδας	26	Τεχν. Επιμελητήριο Ελλάδος	17
Κομμουν. Κόμμα Ελλάδας	101	Κομμουν. Κόμμα Ελλάδος	36
πρωτάθλημα Ελλάδας	11	πρωτάθλημα Ελλάδος	2
μεταξύ Ελλάδας	281	μεταξύ Ελλάδος	93

ΣΥΣΤΗΜΙΚΟ ΛΟΓΙΟ: ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ

- ➔ Η **αναγκαιότητα** τμήματος του **συστημικού λογίου** έγκειται κυρίως σε δύο βασικά στοιχεία (βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρας 2019, Φλιάτουρας κ.ά. 2019):
 - **Απουσία ανταγωνιστή:** αναλαμβάνει επικαλυπτικά τον ρόλο της νόρμας

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Λεξικές φράσεις	Ε + Ο: <i>Παλαιά Διαθήκη, Νεκρά Θάλασσα</i> Ο + Ογεν.: <i>ζώνη ασφαλείας, τιμή αληθείας</i>
Ουσιαστικοποίηση	<i>νεκρά (ταχύτητα), Δευτέρα, Τετάρτη (ως μέρες ή τάξεις)</i>
Κατασκευή λέξεων	Σύνθετα: <i>γεωγραφία, πλειοδοτώ, σιδηρόδρομος</i> Παράγωγα: <i>λογύδριο, ανθέλληνας, εαρινός</i>
Ρήματα	Οξύτονα ρήματα: <i>διαιρώ, Αόριστοι: εισήχθη, παρενέβη</i>
Φράσεις	<i>έγινε της κολάσεως, πέτρα του σκανδάλου</i>

ΣΥΣΤΗΜΙΚΟ ΛΟΓΙΟ: ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ (Φλιάτουρας 2022, υπό έκδοση)

➤ **Ανασημασιοδότηση:** εξειδικευμένη σημασιολογική λειτουργία.

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Βελτίωση	υψηλός (vs. ψηλός): υψηλοί προσκεκλημένοι, υψηλή κοινωνία, υψηλή ραπτική, υψηλού κινδύνου (γόητρο), παλαιός (vs παλιός): παλαιά αντικείμενα (ρετρό, αξίας, αντίκες) vs παλιά αντικείμενα (άχρηστα), Παλαιά Βουλή (ένδοξη ιστορία), Παλαιό Ψυχικό vs Παλιά Κοκκινιά (ανώτερης/κατώτερης κοινωνικής τάξης)
Στένωση/διεύρυνση	θύρα (vs πόρτα): θυροτηλέφωνο, θύρα 7 (είσοδος)
Επίταση/γόητρο	βρίθω (vs είμαι γεμάτος): βρίθει λαθών
Μεταφορικότητα	λευκός (vs. άσπρος): Λευκός Πύργος, λευκό ποινικό μητρώο, λευκή σημαία, λευκός γάμος (ουδετερότητα, διαύγεια, καθαρότητα, ηθικότητα)
Επιστημονική μεθοδολογία/αιτία	αέρος (vs. αέρα): σαλάμι αέρος, κενό αέρος (αφαίρεση/ απώλεια αέρα), ξηρός (vs ξερός): ξηρά τροφή, ξηροί καρποί (αφύγρανση)
Εκκλησιαστική/ιστορική συνυποδήλωση	της Αγίας Αικατερίνης, Αικατερίνη η Μεγάλη

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ

Αγαπητοί χρήστες,
 Ακολουθεί σύντομο ενημερωτικό μήνυμα για τον ορισμό και τη λειτουργία του Λογίου επιπέδου της σύγχρονης Κοινής Νέας Ελληνικής, καθώς και για το περιεχόμενο και τη χρησιμότητα του υπό προετοιμασία Λεξικού του Λογίου Επιπέδου της Νέας Ελληνικής (εφεξής ΛΕΛΟΓΕΝΕ), όπως προκύπτει από την εργασία των Anastassiadis-Symeonidis, **Flatouras & Nikolaou 2018** (<http://euralex.org/wp-content/themes/euralex/proceedings/Euralex%202018/118-4-2915-1-10-20180820.pdf>).

ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΑΜΝΞΟΠΡΕΤΥΦΧΨΩ

ερυθρός

Λήμμα	Ερμηνεία
Ερυθρός, -ά, -ο	ερυθρός οίνος, ερυθρά αιμοσφαίρια, Ερυθρά Θάλασσα, Ερυθρός Στρατός, Ερυθρά Ημισέληνος, ερυθρός δάκτυλος, Ερυθρά Κίνα, Ερυθρός Στρατός, Ερυθρές Ταξιαρχίες
Υπερυθρος, -η, -ο	υπερυθρες ακτίνες, υπέρυθρη ακτινοβολία

Ε.Λε.Φε.Σ
Εικονογραφημένο Λεξιμό
Φωνικής για το Σχολείο
(Δημοτικό και Γυμνάσιο)

στο πλαίσιο
 της Συνδικατικής Μέθρας Γλώσσας & Περιγραφήσει

<https://www.facebook.com/elafes/>

ΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΒΛ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ & ΦΛΙΑΤΟΥΡΑΣ (2018)

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Οπισθοχωρητική μέθοδος	(α) Φωνολογία: ζώνη/υψίστης ασφαλείας, στρώμα θαλάσσης, δεν δίνει του αγγέλου νερό => τονισμός γενικής ενικού, Ολυμπία οδός, πλατεία, βαρεία => τονισμός θηλυκών επιθέτων (β) Μορφολογία: ιερά Εξέταση, Καθαρά Δευτέρα, Παλαιά Διαθήκη => θηλυκά επίθετα σε -α μετά από φωνήεν ή -ρ
Συγκριτική ανάλυση/ Ιστορία ελληνικής γλώσσας	(α) ημι- vs. μισο-: ημίφως/μισόφωτο, ημισέληνος/μισοφέγγαρο, ημίθεος, ημισφαίριο vs. μισογεμάτος, μισοφόρι (β) Επιβιώσεις σε λέξεις/φράσεις: τα πάντα, το ήμισυ του παντός, ειρήνη πάσι, αγίων Πάντων, και πάσης Ελλάδος, το ήμισυ του παντός, κατά το ήμισυ
Ετυμολογία	(α) Κανόνες: πενθήμερη, πρωθυπουργός, ανθέλληνας, εφημερίδα => Δάσυνση των ψιλών στη σύνθεση προ δασείας (β) Ποικιλία/Κλίση: (τηλε)όραση/διορατικός/οραματικός, ρευματοειδής/ειδικός, κάτοπτρο/κάτοψη vs. ΑΕ ὀρῶ – εἶδον – ὄπωπα

ΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΒΛ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΣΤΟ «ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ» (ΚΑΛΛΙΠΟΣ)

- ✓ Σε αυτές που εστιάζουν στην επιλογή του τύπου και στην περίσταση επικοινωνίας: ο/η μαθητής/τρια διακρίνει πότε το λόγιο στοιχείο είναι αναγκαίο και πότε είναι στοιχείο επιλογής ανάλογα με τις περιστάσεις επικοινωνίας. Έτσι θα μάθει να μην αναμιγνύει τα χρηστικά επίπεδα, να επιτυγχάνει το καλύτερο επικοινωνιακό και εκφραστικό αποτέλεσμα και, επομένως, να καταστεί αποτελεσματικός γλωσσικός χρήστης.
- ✓ Σε αυτές που εστιάζουν στον σχηματισμό του τύπου: φέρνουν τους μαθητές σε επαφή με τα λόγια στοιχεία (λέξεις και φράσεις) της ΚΝΕ με αποτέλεσμα την ποσοτική και ποιοτική ανάπτυξη της λεξιλογικής τους ικανότητας, την ορθή ορθογράφηση και, επιπλέον, τη μετάβαση από τη γνώση των άγνωστων λέξεων στη γλωσσική χρήση.

https://repository.kallipos.gr/browse?type=author&value=Flatouras%2C+Asimakis&value_lang=en

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ ΞΕΝΗΣ (Φλιάτουρας κ.ά. 2018)

- Δοτική πτώση με παρόμοια σημασιοσυντακτική λειτουργία με αυτήν της αρχαίας ελληνικής, λ.χ. **εν πάση περιπτώσει/ u svakom slucaju, δόξα τω Θεώ/slava Bogu.**
- Σποραδικά παραδείγματα ποικιλίας που μπορούν να παραλληλιστούν με τη λόγια ποικιλία, λ.χ. **cist krivicni dosije «λευκό ποινικό μητρώο»** (πβ. belo, beli, bela «άσπρος, λευκός»), **nafora «άρτος της εκκλησίας»** (πβ. hleb «ψωμί, άρτος») < **ελλ. αναφορά!, vladarski dom «αυτοκρατορικός οίκος»** (πβ. kuca «σπίτι, οίκος»).
- Η ορολογία (διεθνισμοί) βρίθει ελληνογενών λέξεων/ριζών, λ.χ. **osteoartritis «οστεοαρθρίτιδα», eritrociti «ερυθρά αιμοσφαίρια».**
- Πολλές αρχαιοελληνικές εκφράσεις υπάρχουν ως δάνεια, λ.χ. **το μήλο της Έριδος/jabuka razdora, αχίλλειος πτέρνα/Ahilova peta.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Πλούσια βιβλιογραφία για το θέμα θα βρείτε στο κεφάλαιο 4 του βιβλίου «Ιστορία ελληνικής γλώσσας» (Κάλλιπος)

Ευχαριστούμε πολύ για την προσοχή σας!